

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

18.01.2024. Nr. 1-5/9

Tieslietu ministrijai
pasts@tm.gov.lv

Par uzturlīdzekļiem nozieguma rezultātā dzimušiem bērniem bez paternitātes

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

Aptuveni 3% no ik gadu Latvijā dzimušajiem bērniem ir bez paternitātes. Arī situācijās, kad bērns tiek ieņemts nozieguma rezultātā, bērna paternitāte visbiežāk netiek noteikta – bērna dzimšanas reģistrā netiek veikts ieraksts par tēvu. Tāda situācija veidojas gan tad, ja kriminālprocesa ietvaros tiek noskaidrots noziedzīga nodarījuma izdarītājs, kas ir bērna, kurš ieņemts nozieguma rezultātā, tēvs, gan arī tad, ja nozieguma izdarītāju neizdodas noskaidrot. Situācijā, kad krimināllietā ir noskaidrota bērna izcelšanās, bet bērna paternitāte netiek noteikta (nav ieraksta dzimšanas reģistrā), bērna tēvs faktiski ir atbrīvots no uzturdošanas pienākuma bērnam. Savukārt bērna mātei, ja vien viņa nav veikusi Civillikumā noteiktās darbības paternitātes noteikšanai, nav iespējams saņemt uzturlīdzekļus bērna uzturam ne no personas, no kuras bērns izcēlies, ne no Uzturlīdzekļu garantiju fonda.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam viens no rīcības virzieniem ir bērnu, kuriem nav noteikta paternitāte, vienlīdzīgu iespēju stiprināšana. Valstij pēc iespējas ir jāveic viss iespējamais, lai bērna paternitāte tiktu noteikta, vienlaikus nošķirot tās situācijas, kad bērna tēvs nav identificējams.

Tiesībsargs 2023. gada septembrī vērsās Ģenerālprokuratūrā ar lūgumu sniegt viedokli par iespējamiem risinājumiem kriminālprocesa ietvaros piedzīt no vainīgā uzturlīdzekļus nozieguma rezultātā dzimušam bērnam bez paternitātes. Tika lūgts viedoklis, vai nozieguma rezultātā dzimuša bērna, kura izcelšanās ir pierādīta krimināllietas ietvaros, dzimšanas reģistrā būtu jāizdara ieraksts par tēvu.

Ģenerālprokuratūras ieskatā arī gadījumā, ja bērns ir ieņemts un dzimis nozieguma rezultātā, un bērna māte vēlas, lai dzimšanas reģistrā tiktu izdarīts ieraksts par tēvu, piemērojams šobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums, proti, pamats šāda ieraksta izdarīšanai būtu tiesas spriedums, ar kuru noteikta paternitāte. Lai arī pirmšķietami varētu likties, ka jautājuma par paternitātes noteikšanu risināšana prasības tiesvedības kārtībā ir laikietilpīga, vairumā gadījumu tas būtu efektīvs līdzeklis – jāņem vērā, ka, ja kriminālprocesā jau ir DNS ekspertīzes atzinums, tad tiesai prasības tiesvedības kārtībā nebūtu nepieciešamības noteikt ekspertīzi atkārtoti, proti, varētu tikt apsvērts jautājums par to, ka DNS ekspertīzes

atzinums kriminālprocesā varētu kalpot kā rakstveida pierādījums civilprocesā. Tāpat varētu tikt apsvērta jautājums par šādu lietu (kurās ir ziņas par to, ka kriminālprocesā jau ir veikta DNS ekspertīze) izskatīšanu rakstveida procesā.

Ja bērna māte nevēlas, lai dzimšanas reģistrā būtu ieraksts par bērnu, kurš ieņemts noziedzīga nodarījuma rezultātā, tēvu, tad atbilstoši spēkā esošajam regulējumam nav iespējams no bērna tēva piedzīt uzturlīdzekļus, un piedziņas neiespējamības gadījumā Uzturlīdzekļu garantijas fondam nav likumīga pamata uzturlīdzekļus bērnam maksāt no valsts līdzekļiem. Ņemot vērā to, ka bērna mātes nevēlēšanās, lai dzimšanas reģistrā būtu ieraksts par bērnu, kurš ieņemts noziedzīga nodarījuma rezultātā, tēvu, nenoliedzami var būt balstīta ētiskos apsvērumos, kā arī, ievērojot nepieciešamību nodrošināt bērna vislabākās intereses, Ģenerālprokuratūras ieskatā būtu meklējami risinājumi, kā šādos gadījumos nodrošināt bērnam uzturlīdzekļus un kā tos vēlāk piedzīt no bērna tēva.

Ģenerālprokuratūra paudusi viedokli, ka jautājumi, kas saistīti ar ziņu ierakstīšanu dzimšanas reģistrā, kā arī jautājumi par tālāku uzturlīdzekļu piedziņu bērnam, kas ieņemts noziedzīga nodarījuma pret dzimumneaizskaramību rezultātā, nav risināmi krimināllietas, kurā veikts kriminālprocess par dzimumnoziegumiem, ietvaros. Nolēmums šādā krimināllietā vai krimināllietā esošās ziņas (eksperta atzinums, veicot ekspertīzi ar DNS metodi) var tikt izmantotas fakta konstatācijai par bērna izcelsmi Civillikuma II nodaļas "Vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi" pirmās apakšnodaļas "Bērna izcelšanās noteikšana" un Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā, lai Dzimtsarakstu nodaļa izdarītu attiecīgu ierakstu dzimšanas reģistrā.

Lūdzu Tieslietu ministrijas viedokli par iespējamiem risinājumiem uzturlīdzekļu piedziņai (izmaksai) bērnam, kas ieņemts noziedzīga nodarījuma pret dzimumneaizskaramību rezultātā:

- 1) iespēju izmantot kriminālprocesa ietvaros iegūtos pierādījumus par bērna izcelšanos civilīetā par bērna paternitātes noteikšanu;
- 2) iespēju izmantot kriminālprocesa ietvaros iegūtos pierādījumus par bērna izcelšanos uzturlīdzekļu piedziņai (izmaksai) bez bērna paternitātes noteikšanas;
- 3) nepieciešamajiem grozījumiem tiesību aktos, lai nodrošinātu bērnu tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Lūdzu atbildi sniegt līdz **2024. gada 19. februārim**.

Lūgumu pamatoju ar Tiesībsarga likuma 13. panta 1. punktu, kurā noteikts, ka tiesībsargam ir tiesības pieprasīt un saņemt bez maksas no iestādes pārbaudes lietā nepieciešamos dokumentus (administratīvos aktus, procesuālos lēmumus, vēstules), paskaidrojumus un citu informāciju, un 27. panta pirmo daļu, kas nosaka, ka pieprasot šā likuma 13. panta 1. punktā minēto informāciju, tiesībsargs nosaka šīs informācijas apjomu un norāda saprātīgu tās sniegšanas termiņu.

Pielikumā: Ģenerālprokuratūras Darbības kontroles un starptautiskās sadarbības departamenta Prokuratūras funkciju īstenošanas koordinācijas nodaļas 2023. gada 27. oktobra vēstule Nr. N-124-2023-00132.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

Laila Grāvere